

Természeti és társadalmi adottságok idegenforgalmi szempontú értékelése és komplex turisztikai kiskörzetek kialakítása Nyugat-Zala példáján

GYURICZA LÁSZLÓ¹

Bevezetés

A racionális tájhasznosítás, ill. annak vizsgálata az utóbbi évtizedekben vált fontos feladattá. A társadalom teljes környezetének (PÉCSIM. 1972) kutatása egyre inkább az aktuális területhasznosítási problémák megoldására irányul. Ezen belül napjainkban egyre fontosabbá válnak hazánkban az idegenforgalmi szempontú tájértékelések, hiszen egyrészt az egész világon nő a turizmus jelentősége, amely a világgazdaság egyik legdinamikusabban fejlődő ágazatává vált, másrészt egyes korábban elszigetelt, gazdaságilag elmaradott térségekben – ahol mind az ipari, mind a mezőgazdasági potenciál csekély, de ennek következtében az antropogén hatások is alacsony szinten maradtak – az idegenforgalom lehet a kistérségi szerveződések egyik lehetséges területe és kiterjesztési pontja, ill. a gazdasági fellendülés módja.

Dolgozatomban célom volt egy olyan – részben új – módszer kidolgozása, amely lehetővé teszi a természeti és társadalmi adottságok idegenforgalmi szempontú értékelését, megmutatja a turizmus jelenlegi szintjét, kiépíttetését és módot teremt komplex turisztikai kiskörzetek kialakítására, amelyek a kistérségi szerveződések alapját jelenthetik.

A vizsgált terület kiválasztásánál döntő szerepe volt, hogy a szlovén határ menti Nyugat-Zala olyan terület, amelyet – részben a periférikus helyzet, részben a viszonylag kedvezőtlen természeti adottságok miatt – évszázadokon keresztül a szegénység jellemezett.

Az 1989 óta hazánkban végbement politikai-gazdasági átalakulás, valamint a szomszédos Szlovénia függetlenné válása következtében azonban ez a szocializmus évtizedeiben elzárt, periférikus helyzetű terület frekventált határregióvá alakult, az ország DNy-i kapuja lett. Következésképpen új lehetőségek teremtődtek a nyugat-zalai régió tájhasznosításában, olyan ágazatok indultak dinamikus fejlődésnek, amelyek korábban egyáltalán nem, vagy alig voltak jellemzőek (pl. turizmus, kereskedelem).

A korábbi elzárt helyzet pozitív következménye, hogy gyakorlatilag egy érintetlen tájról van szó, ezért úgy vélem, hogy olyan tájhasznosítási formának kell prioritást kapnia, amely mellett alacsony marad a szünantropizáció szintje. Emiatt fontosnak tartom az idegenforgalom adottságainak vizsgálatát. Ezt a következők indokolják:

1. Határmentiség – óriási átmenő forgalom, kooperáció lehetősége.
2. Az érintetlen táj, amely a legtöbb idegenforgalmi ágazatnak alapfeltétele.
3. A minőségi turizmus kevésbé terheli a természeti környezetet.
4. Más ágazatok hiánya vagy alacsony jövedelmezőségi szintje.
5. A mezőgazdasági, ipari szempontból kedvezőtlen adottságokat az idegenforgalom hasznosíthatja (pl. tagolt dombvidék, kavicsbánya-tavak).

¹ PhD hallgató, Janus Pannonius Tudományegyetem, Természetföldrajzi Tanszék, 7644 Pécs, Ifjúság u. 6.

6. Viszonylag kis befektetéssel munkalehetőségekhez, s ezáltal jövedelemhez juthat a helyi lakosság (pl. falusi turizmus révén).

7. A turizmus világtendenciái éppen a „soft-turizmus”, a természetet felfedező, azzal együtt élő, ökológiai egyensúlyt szem előtt tartó turisták fogadása irányába mozdult el. S ezen a téren Nyugat-Zala kedvező adottságokkal rendelkezik.

A nyugat-zalai régió tájhasznosításának komplex elemzését, ill. ezen belül az idegenforgalmi szempontú bővebb, részletes értékelését kandidátusi értekezésemben végeztem el (GYURICZA L. 1997). A következőkben az utóbbi módszerének rövid ismertetését, az eredmények összegzését szeretném bemutatni.

Kutatási előzmények

A gyakorlati célú tájértékelési elvi-módszertani alapjait MAROSI S.–SZILÁRD J. (1963) rakta le. MAROSI S. nemzetközi viszonylatban is elsőként készített olyan összefüggéshálózati sémát, amely a természeti adottságokat mint a társadalmi-gazdasági tevékenység természeti feltételeit foglalja rendszerbe. Az első hazai idegenforgalmi szempontú tájértékelések a külföldivel azonos időben jelentek meg (PÉCSI M. 1967; KÓRÓDI J.–SOMOGYI S. 1968).

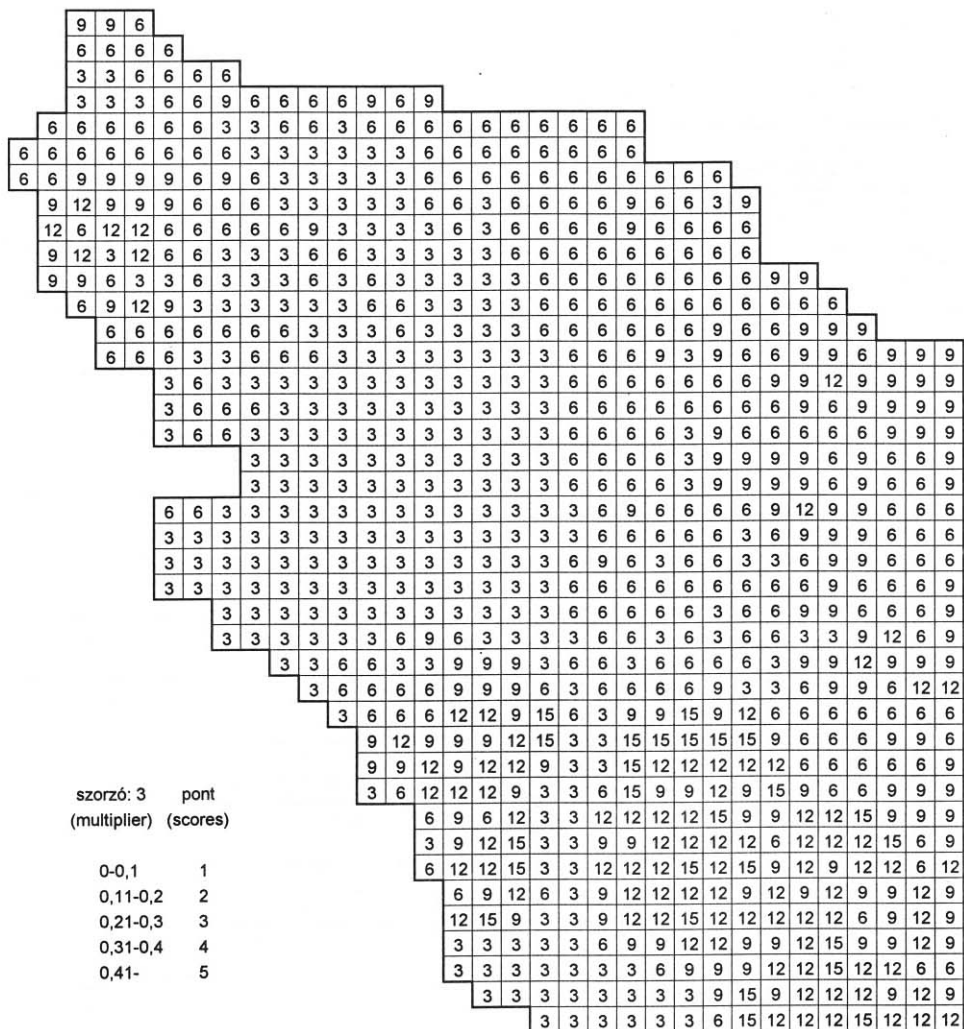
Az 1980-as években készültek azok a tanulmányok, amelyek a természeti környezet idegenforgalmi szempontú értékelés módszertanával, ill. egy-egy terület konkrét vizsgálatával foglalkoznak (MEZŐSI G. 1985; BERÉNYI I. 1986; GALAMBOS J. 1986; GÁLDI L. 1986; SOMOGYI S. 1987; KERTÉSZ Á. 1988).

MEZŐSI G. (1991) kísérletet tett a táj esztétikai értékének meghatározására, ami azért jelentős, mert ezzel az idegenforgalom lényeges természeti tényezőjének, a táj vizuális értéke megállapításának szubjektivitása csökkenthető. MARTONNÉ ERDŐS K. (1990) értekezése eltér a hasonló témájú tanulmányoktól abban, hogy a természeti adottságok értékelése mellett azok erőforrássá válásának társadalmi feltételeit és jellemzőit, megvalósulásának módját is feltárja.

A természeti és társadalmi adottságok idegenforgalmi szempontú értékelésének módszere

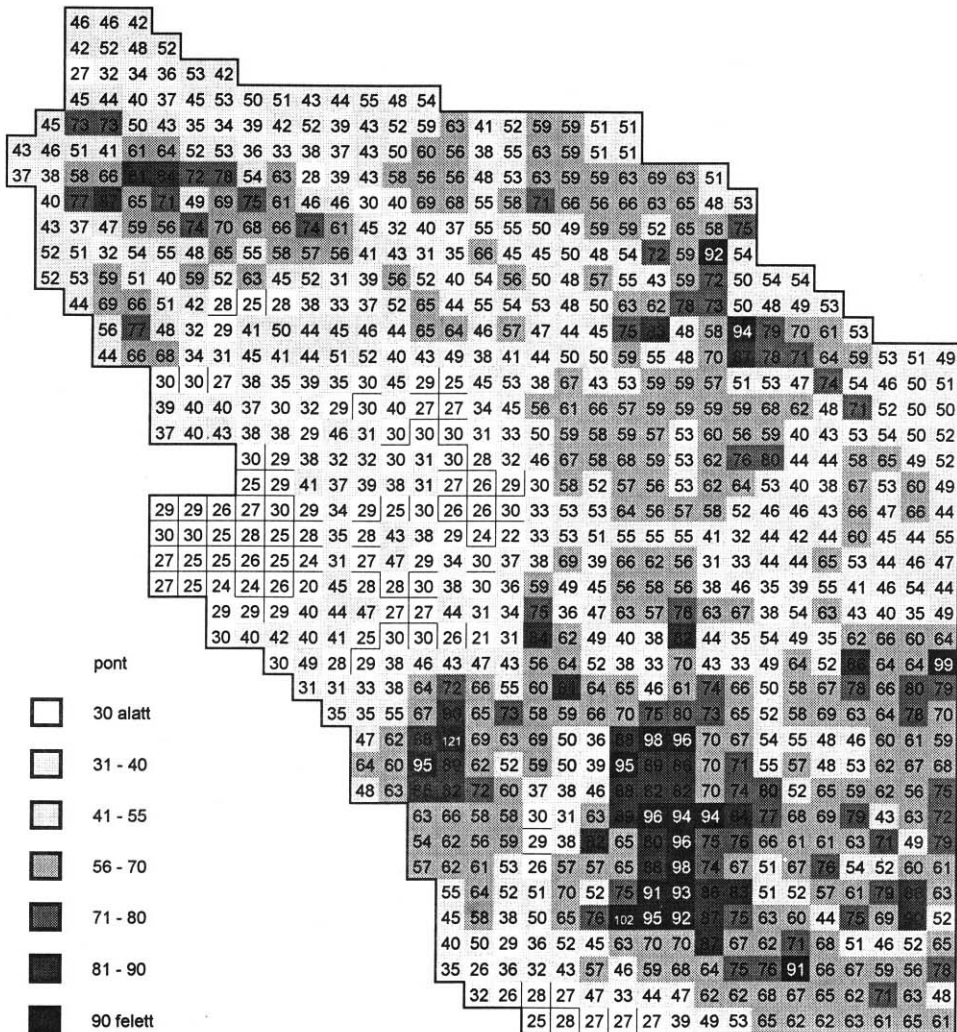
Az értékelést részben új módszer segítségével végeztem el. Előbb a természeti adottságokat értékeltem raszter bázisú térképeken számszerűsített paraméterek segítségével (1. ábra), majd a regionális differenciák alapján természeti turisztikai kiskörzeteket jelöltem ki (2. ábra). Ezt az egyes idegenforgalmi szempontból lényeges természeti adottságok paramétereinek súlyozott összegzésével végeztem el.

A paramétereket alapvetően a természeti földrajz algoritmusának megfelelően állítottam össze, ezen belül pedig speciálisan az idegenforgalmi szempontokat vettem figyelembe (1. táblázat). Az egyes paramétereket értékintervallumok szerint pontosztam, majd a megfelelő súllyal beszoroztam.

1. ábra. Felszabdaltsági index idegenforgalmi szempontú értékelése (szerk.: GYURICZA L. 1997)
Assessment of relief dissection for tourism (by GYURICZA, L. 1997)

Munkám során 1:100 000 léptékű térképet használtam, 1x1 cm-es rácsnálózzattal, tehát az értékek 1 km²-re vonatkoznak. Valamennyi (összesen 16) paraméter alapján elkészített térképet egymásra helyeztem, s a térképek azonos négyzeteinek értékeit szumációval – az idegenforgalomban használt módszerrel – összegeztem. Az ún. állapotrögzítő térképeket részben magam szerkesztettem, részben mások által szerkesztett használtam fel. Egyes mutatókat (pl. kilátópontokat) terepi bejárással, helyszíni megfigyeléssel vizsgáltam.

2. ábra. A természeti adottságok összesített értékelése (szerk.: GYURICZA L. 1997)
 A combined assessment of physical factors (by GYURICZA, L. 1997)

Módszerem részben megegyezik MEZŐSI G. (1985), KERTÉSZ Á. (1988) és MARTONNÉ ERDŐS K. (1990) módszerével, de mivel más az értékelési szempontom, és más a táj jellege is, ezért azoktól eltérő más értékintervallumokat és súlyfaktorokat használtam.

A módszerem annyiban viszont új, hogy egyrészt nemcsak a tájnak, ill. részleteinek az idegenforgalomra való alkalmasságát vizsgáltam, hanem önálló karakterekkel rendelkező természeti turisztikai kiskörzeteket is kijelöltem. Másrészt pedig a második szakaszban hasonló módon elvégeztem a társadalmi adottságok idegenforgalmi szempontú értékelését is.

1. táblázat. A természeti adottságok értékelésének szempontjai

Mutató	Értékhatárok	Szorzó	Max. pont
I. Domborzati adottságok			
1* Abszolút relief	1–7	1	76
2* Relatív relief	1–8	2	16
3* Felszabdaltsági index	1–5	3	15
4* Kilátópontok	2–7	2	16
5* Lejtőkategória	0–3	2	6
<i>Összesen: 60 pont; természeti adottságokon belüli arány: 30%</i>			
II. Éghajlati adottságok			
6* Lejtőexpozíció	1–5	2	10
7* Évi csapadék	1–5	1	5
8* Nyári félév középhőmérséklet	1–5	1	5
<i>Összesen: 20 pont; természeti adottságokon belüli arány: 10%</i>			
III. Vízrajzi adottságok			
9* Felszíni vizek	0–5	4	20
10* Források	0–5	2	10
11* Termálkutak	0–5	4	20
<i>Összesen: 50 pont; természeti adottságokon belüli arány: 25%</i>			
IV. Élővilág			
12* Növényzet relatív értékelése	1–6	3	18
13* Védett természeti értékek	0–5	4	20
14* Vadászati lehetőségek	0–5	2	10
15* Szegélyhatás	0–4	3	12
<i>Összesen: 60 pont; természeti adottságokon belüli arány: 30%</i>			
V. Talaj			
16* Talajminőség	1–5	2	10
<i>Összesen: 10 pont; természeti adottságokon belüli arány: 5%</i>			
<i>Mindösszesen: 200 pont; természeti adottságokon belüli arány: 100%</i>			

Pontértékek:

1* Ha a tszfm < 160 m: 1, 160–180 m: 2, 180–200 m: 3, 200–230 m: 4, 230–260 m: 5, 260–300 m: 6, 300 m <: 7.

2* Ha a m/km² értéke 0–5: 1, 6–10: 2, 11–20: 3, 21–30: 4, 31–50: 5, 50–75: 6, 76–100: 7, 101–145: 8.

3* Ha 0–0,10 közötti: 1, 0,11–0,2: 2, 0,21–0,3: 3, 0,31–0,4: 4, 0,41 < : 5.

4* Lásd a 2. táblázatot!

5* Ha 0–5% közötti: 0, 0,5–12%: 1, 12–25%: 2, 25%: < : 3.

6* É-ias (ÉNy–É–ÉK): 1–2; uralkodóan K-i: 2, sík terület, erdő, település: 3, uralkodóan Ny-i: 4, D-ies (DK–D–DNy): 4–5.

7* Ha < 760 mm: 5, 760–780 mm: 4, 780–800 mm: 3, 800–820 mm: 2, > 820 mm: 1.

8* Ha 15,0–15,5 °C: 1, 15,5–16,0 °C: 2, 16,0–16,5 °C: 3.

9* Tó: 5, patak (vízhozam és HORTON-féle osztályozás szerint): 1–4.

10* Egy forrás/km²: 3, több forrás/km²: 5.

11* Ha a minősítés kategóriája: III.: 3, II.: 4, I.: 5, (A további magyarázatot lásd a szövegben!)

12* Település: 0, szántó: 1, rét, legelő: 2, fenyves: 5, ártéri erdő, szőlő: 3, tölgyes, vegyes lombos erdő: 4, bükkös: 6.

13* Tájvédelmi körzet: 5, erdőrezervátum, arborétum: 4, helyi jelentőségű védett értékek: 3.

14* Uralkodóan gímszarvas: 5, vaddisznó: 4, őz: 3, apróvad: 2.

15* Erdőszél: 2, tópart: 3, mindkettő: 4.

16* Ha a talajértékszám 50–40: 5, 40–30: 4, 30–20: 3, 20–10: 2, 10–0: 1.

Az így kapott eredményháló módosítja a természeti alapon kijelölt kiskörzetek határait, megmutatja az idegenforgalom szintjét, kiépítettségét és megjelöli azokat a vonzerőket, amelyek csak potenciálisan léteznek. A társadalmi adottságok paramétereit (összesen 15) 3 kategóriába gyűjtöttem: a megközelíthetőség, a fogadóképesség és az ember alkotta vonzerők köré (3. táblázat).

Végül a természeti és társadalmi adottságok eredményhálójának (4. ábra) összegzésével jelöltem ki a komplex turisztikai kiskörzeteket, s értekezésemben kiskörzetenként vonzerőleltárt készítettem.

A természeti adottságok értékelésének szempontjai

Az elemzés első szakaszában – a fent leírt módon – a természeti adottságokat értékeltem. (A vizsgált tényezőket, súlyozásokat, értékhatárokat az 1. táblázat mutatja be.)

Az arányok kialakításánál a *domborzatot* azért vettem az első helyre, mert – véleményem szerint – egyrészt a turista számára az egyik legfontosabb a tájélmény, a látvány, a domborzat változatossága, másrészt pedig a domborzat részben determinálja a többi adottságot (éghajlat, vízhálózat sűrűsége, források, növényzet, talaj stb.) is. Döntő szerepet játszik e tényező csoportban a relatív relief, hiszen a magasságkülönbség növekedésével egyenesen arányosan fokozódik a látványérték.

Meghatározó a felszabdaltsági index is (az egyes négyzeteken belül mért maximális relatív és abszolút relief aránya), hiszen e paraméter jellemzi leginkább a felszín tagoltságát, változatosságát. A természeti adottságokat értékelő 16 db térképből példaként az 1. ábra mutatja be a felszabdaltsági index elemzését.

A turizmus szempontjából meghatározók továbbá a kilátópontok, amelyek hatással vannak a kissé tágabb környezetükre is, ezért 2x2 cm-es (4 km²-es) hálózatot használtam, tehát mind a négy (1x1 km-es) négyzetnél azonos értéket vettem őket figyelembe.

Az értékelésnél nem a látvány „tartalmát” vettem alapul, mert abban lényeges eltérés nincs (völgyek, erdők, települések stb.), hanem a látvány „nagyságát”, vagyis a kilátás szögét és az átlagos látótávolságot (jó idő esetén). Tulajdonképpen MARTONNÉ ERDŐS K. (1990) módszerét alkalmaztam, de más kritériumokat és pontértékeket használtam (2. táblázat).

2. táblázat. A kilátópontok értékelésének pontszámjai

Kilátás szöge	Pont	Átlagos látótávolság, km	Pont	Szorzó	Max. pont
< 90°	1	< 2	1	–	–
90°–180°	2	2–5	2	–	–
180°–270°	3	5–10	3	–	–
> 270°	4	> 10	4	2	16

Az *éghajlatot* kisebb arányban vettem figyelembe, mint amekkora szerepe általában az idegenforgalomban van. A régió viszonylag kis területe, valamint mérsékelt relatív reliefenergiája miatt a turizmusra ható lényeges éghajlati különbség a régióon belül nincs. A mikroklíma szerepét kell megemlíteni, ami főként a lejtőexpozícióhoz kötődik, ezért azt az éghajlatnál értékelem. Mivel a régió sem domborzati, sem éghajlati szempontból nem kedvező a téli sportok számára, ezért csak a nyári szempontokat (természetjárás, vízparti üdülés stb.) vettem figyelembe.

A *vízrajzi adottságok* értékelésekor a felszíni vizeket egyrészt mint látványt vizsgáltam, amely fontos a természetjárás, kerékpáros turizmus, lovasturizmus szempontjából, másrészt mint használhatóságot elemeztem a vízparti üdülés, horgászturizmus szempontjából. Így a tavak a legértékesebb vizek, a patakoknál pedig a vízhozamot és a HORTON-féle (1945) rendek szerinti osztályozást vizsgáltam.

A felszín alatti vizek közül a termálvizet mint a termálturizmus fejlesztésének lehetőségét vettem figyelembe, s minősége szerint számszerűsítettem. Az értékelés alapján a MOL Rt. MOL-GEOTERMIA Project (1994) általi minősítést tekintettem, hiszen a geológiai adottságok meghatározzák a kutak hasznosítási lehetőségeit mind gazdaságossági, mind környezetvédelmi szempontból (a felüleghőessé vált víz visszavezetése ugyanabba a rétegbe). A termálvíz hasznosítása (fürdő építésére is) alkalmas kutak osztályozása az alábbiak szerint történt:

I. kategória (5 pont): Mezozoos korú karbonátos kifejlődésű töredezett, repedezett, változó mértékben tektonizált és karsztosodott mészkő és dolomit kőzettani összetételű, ill. felépítésű területek kútjai.

II. kategória (4 pont): A vízbefogadó képességet – s gyakran a vízádóképességet is – tekintve jóval kedvezőtlenebb adottságú neogén képződményekben, ill. ilyen korú rétegekben leállt kutak.

III. kategória (3 pont): Perspektivikusan termálvíz hasznosításra még alkalmas kutak, amelyek várhatóan megfelelő hőmérsékletű és mennyiségű, édesvíz minőségű vizet fognak termelni, ugyanakkor azonban a vízvisszasajtolás rétegtani okok miatt bizonytalan, vagy nem lehetséges.

A változatos *növényzettel* borított felszín az idegenforgalom pozitív tényezője. Az erdők önmagunkban növelik a táj látványértékét, de főként a pihenés-üdülés, valamint a túrázás-természetjárás szempontjából nagy jelentőségűek. Emellett – különösen a ritka növényfajok, egyes védett állatfajok, ill. területek – a szakmai bemutatásra, a tudományos ismeretszerzésre is érdemesek. Az erdőkhöz kapcsolódnak a nagyvadak is, amelyek a vadászturizmus szempontjából különösen jelentősek. Mivel az idegenforgalom mellett a természeti egyensúly megőrzésében is nagyon fontos szerepet töltenek be az erdők, az összértékelésnél viszonylag magas arányban (30%) vettem figyelembe az élővilág adottságait. Ide soroltam a KIEMSTEDT-féle szegélyhatást (Randeffekt) is.

A *talajadottságok* csak közvetve (falusi turizmus, idegenforgalmat kiszolgáló zöldség- és gyümölcsstermesztés) játszanak szerepet, ezért e tényezőt alacsony arányban vettem figyelembe.

Turisztikai kiskörzetek értékelése természeti adottságok alapján

Az egyes térképeken az azonos négyzetrácsok (1 km²-es) értékét összeadva az eredményt a 2. *ábra* mutatja. Látható, hogy Nyugat-Zalában a legvonzóbb a D-i régió,

annak is az erdővel borított, tagolt dombvidéki területe. Ennél alacsonyabb értékeket mutat a Kerka és a Válicska völgye, amelyek így 3 körzetre osztják fel a D-i régiót. Szintén alacsonyabb maximumértékeket találunk ÉK-en, a Göcseji Fenyőrégió területén, de viszonylag nagy kiterjedésben jelentkeznek az átlagosnál nagyobb pontszámok. Az ötödik körzet ENy-on, az Őrségben bontakozik ki. Természeti szempontból legkevésbé attraktív a Lenti-medence. A fentiek alapján tehát Nyugat-Zalában természeti alapon 5 turisztikai kiskörzetet jelölhetünk ki.

Társadalmi adottságok és hatások idegenforgalmi szempontú értékelésének módszere

A társadalmi adottságok, vonzerők számszerű értékelése nehezebb feladat, mint az előző, természeti alapon történő értékelés. Mindenek előtt azt nehéz eldönteni, hogy mely tényezők szerepeljenek az értékelésben. Vizsgálatom során figyelembe vettem a turizmusban általánosan infrastruktúrának nevezhető tárgyi fogadóképesség egyes elemeit, nem vettem figyelembe viszont – az úthálózat kivételével – az alpinfrastruktúrát, ugyanis az nem differenciál.

Külön problémát jelentett az egyes tényezők értékhatárainak és súlyozásának megállapítása. Abból indultam ki, hogy az egész társadalmi oldal a természetivel azonos súllyal (maximum 200 pont) essen latba. A tényezőket három kategóriába csoportosítottam. Először ezek egymáshoz viszonyított arányát állapítottam meg, majd az egyes tényezők pontértékeit és súlyozását alakítottam ki.

Mivel az egyes tényezők (pl. építészeti emlékek, szálláslehetőségek stb.) többször is előfordulhatnak egy-egy településen vagy más földrajzi helyen, ezért a részpontszámok összege nem pontosan egyezik a társadalmi adottságok összpontszámának értékével.

Hogy ne alakulhassanak ki aránytalanságok (pl. több étterem – az összegzésből adódóan – ne érhesen többet, mint egy kiépített gyógyfürdő), a kategóriák maximális pontszámát a legfejlettebb infrastruktúrával rendelkező Lenti kapacitásához igazítottam, s ennek arányában alakítottam ki az egyes tényezők pontszámait.

A társadalmi adottságok értékeléséhez végeredményben a következő kategóriákat és tényezőket jelöltem ki (3. táblázat):

3. táblázat. A társadalmi adottságok értékelésének szempontjai

Kategória	Értékszám	Szorzó	Max. pontszám
I. Megközelíthetőség, közlekedés-földrajzi adottságok			
1* Közút	0-4	2	8
2* Vasút	0-4	2	8
3* Kisvasút	0-4	2	8
4* Kerékpárút	0-4	2	8
5* Távolság a határátkelőkhöz („Kapu-hatás”)	0-4	2	8

Összesen: 40 pont, természeti adottságokon belüli arány: 20%

3. táblázat folytatása

Kategória	Értékszám	Szorzó	Max. pontszám
II. Fogadóképesség			
6* Szálláshelyek minősítés szerint	1–8	szám	40
7 Étkezési lehetőség (éttermek)	5	szám	25
8* Szórakozási lehetőségek	1–5	3	15

Összesen: 80 pont, természeti adottságokon belüli arány: 40%

III. Ember alkotta vonzerők			
9 Kiépített termálfürdő	40	db	–
10 Lovasközpontok	10–20	db	–
11* Építészeti emlékek			
a) vár, kastély, malom	10–15	db	–
b) templom, faharangláb	10–15	db	–
c) tájház	10	db	–
d) karakteres lakóházak, népi építészet, pincesorok	5	db	–
12* Múzeum	5–10	db	–
13* Tradicionális kézművesség, hagyományok	0–10	1	–
14* Rendezvények, vásár, búcsú sportrendezvények	0–10	1	–
15 Borturizmus lehetősége (borút)	0–5	1	–
16 Jelzett turistaútvonalak	0–5	1	–

Összesen: 80 pont, természeti adottságokon belüli arány: 40%

Mindösszesen: 200 pont, természeti adottságokon belüli arány: 100%

Pontértékek:

- 1* Számozott főútvonal: 4, nem számozott főút: 3, alsóbbrendű út: 2, bekötő út: 1, erős kamionforgalom: 1.
 2* Vasútállomás 1 km-en belül: 4, 1–2 km távolságra: 2, tervezett 1, ill. 2.
 3* Kiránduló-forgalmat is lebonyolító: 4, csak faszállítás esetén: 2.
 4* Átadott: 4, épülő, ill. tervezett: 2.
 5* Nemzetközi határállomás 0–5 km-re, 3–4, 5–7,5 km-re és bilaterális határállomás 0–5 km-re: 2, ideiglenes határállomás 0–5 km-re: 1.
 6* 10 ágyanként 1-es szorzó: szálloda 4* és 5*: 8, 3* és 2*: 7, 1* és * nélkül: 6, panzió: 5, nyaralóház: 4, 20 ágyanként 1-es szorzó: turisztaszálló 3, 30 ágyanként 1-es szorzó, valamint fiz. vendéglátás: 2, 50 férőhelyenként 1-es szorzó: kemping: 1.
 8* Strand: 5, automata tekepálya: 5, Lenti komplexum: 15.
 11/a* Idegenforgalmi hasznosítással: 15, más hasznosítással: 10.
 11/b* Román, koragótikus templom: 15, barokk vagy átépített templom, szoknyás fa harangláb: 10.
 12* Múzeum, helytörténeti gyűjtemény: 10, múzeum kialakításának lehetősége: 5.
 13* Fazekasság: 10, szövőipar: 5.
 14* Fesztivál, vásár: 10, búcsú, sportrendezvény (autó, motocross): 5.

A közlekedés-földrajzi adottságok közül meghatározó a közutak sűrűsége, minősége, ill. a vasúti összeköttetés. A kisvasutak és a kerékpárutak az idegenforgalmi célterületek megközelíthetőségben ugyan kisebb szerepet játszanak, de mindkettő, mint vonzerő is szóba jön. Egyrészt, mint utazási élmény, másrészt mint – kerékpározás esetében – az aktív szabadidő-tevékenység egyik fontos közlekedési feltétele.

Külön vizsgáltam a határátkelőhelyektől való távolságot, az ún. „kapuhatást”. Véleményem szerint, ha egy turista átjutván egy határátkelőhelyen, egy új országba érkezik, rendkívül fontos számára az első benyomás. Kíváncsibban figyeli a táj jellegét, a kisebb értékű turisztikai vonzerőket, út menti szolgáltatásokat (pl. csárda), ill. az erre

felhívó hirdetéseket is jobban felfedezi, mint később az ország belsejében. Ezt a tényt mint adottságot vettem figyelembe. A határátkelőhelytől való távolságot (pontosabban közelséget) az átkelőhely forgalmának nagysága szerint pontoztam.

A határközelség másik előnye, hogy lehetővé teszi – a viszonylag olcsó magyar szállással – a szomszédos országokban egynapos autós, buszos kirándulások szervezését (Lendva, Ptuj, Maribor, Graz, Varasd, Zágráb), ami az itt üdülő vendégeknek változatosságot jelent, ugyanakkor pénzükhöz nagyobb részét nálunk költik el.

A kereskedelmi szálláshelyeket, étkezési valamint a szórakozási lehetőségeket mint a *fogadóképesség* alapelemeit kíséreltem meg értékelni. A kereskedelmi adottságokkal e helyen nem foglalkoztam, mert – több más adottsággal együtt – nem tekinthetők differenciáló tényezőnek.

A fogadóképességet jelölő pontszámokat egy-egy településre értelmeztem, ill. , ha településen kívül fekszik, akkor is egységesen 4 km²-re (tehát 4x1 km²-re) adtam a megfelelő értékeket.

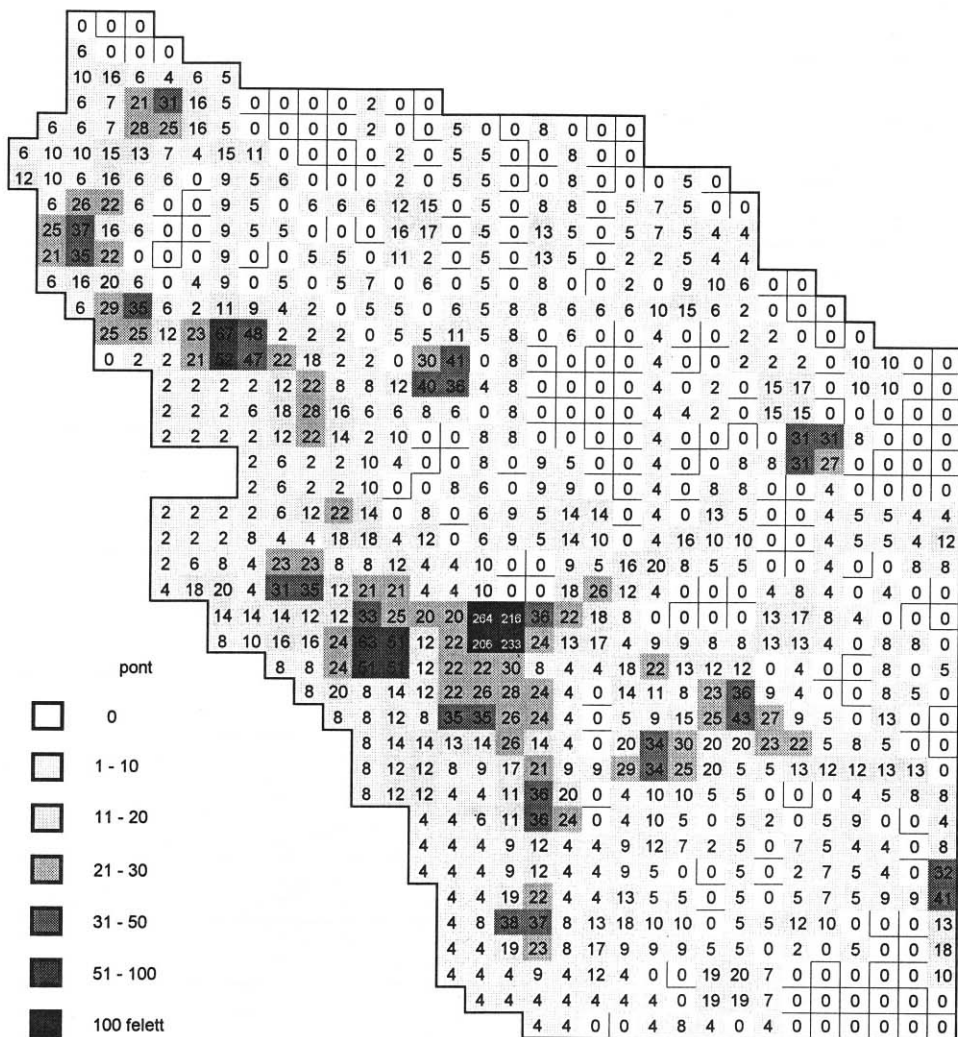
Hasonlóképpen jártam el a szintén pontszerűen jelentkező *ember alkotta vonzerők* esetében is, amelyek főként csak potenciálisan vannak jelen a térség turisztikai kínálatában (romos állapot, kifejlesztés hiánya stb.). Ezért a vizsgálatkor inkább mint *lehetőségeket* vettem azokat figyelembe. A vonzerőket igyekeztem – az eddigiekhez hasonlóan – számszerűen értékelni, arra törekedve, hogy az egymástól teljesen eltérő jellegű vonzó tényezők pontszámai tükrözzék egyrészt a valós értéküket, a látványosságuk fokát, másrészt jelenlegi állapotukat, a kiépítettségük szintjét.

A turisztikai kiskörzetek társadalmi adottságok alapján való értékelésének az összegzéséből kiderül, hogy a társadalmi adottságok főként a településekhez és a vonalas létesítményekhez kapcsolódnak (3. ábra). Az összegző térkép jól rávilágít arra, hogy mennyire érintetlen, intakt tájról van szó. A természeti adottságokban leginkább bővelkedő területek (a legtagoltabb dombvidékek és a nagy erdőségek) ebben az értékelésben nullát vagy ahhoz közeli pontszámot kaptak. Tehát az idegenforgalom még egyáltalán nem fedezte fel e területeket, ugyanakkor a jövőben ezek az érintetlen tájrészletek lehetnek a nyugat-zalai turizmus fontos tényezői. Az ábra felhívja a figyelmet a jövőbeni befektetők óriási felelősségére is, hogy olyan módon történjen a fejlesztés, hogy a táj ezt a legfontosabb értékét ne veszítse el! Így módon a társadalmi adottságok a természeti alapon létrehozott körzeteket nem erősítik meg, hanem inkább összekötik egymással.

A társadalmi adottságok terén kiemelkedik Lenti – a régió körpontja és egyetlen városa –, amely a legfejlettebb idegenforgalmi infrastruktúrával, fogadókapacitással stb. rendelkezik. Megfigyelhető továbbá a 3. ábrán, hogy a város terjeszkedik D-re, a Tenke irányába, ahol egybeesnek a kedvező természeti és társadalmi adottságok. Kisebb mértékben hasonló figyelhető meg Szentgyörgy-völgy környékén (ÉNy-on) is.

A természeti és társadalmi adottságok összesített értékelése, komplex turisztikai kiskörzetek kialakítása

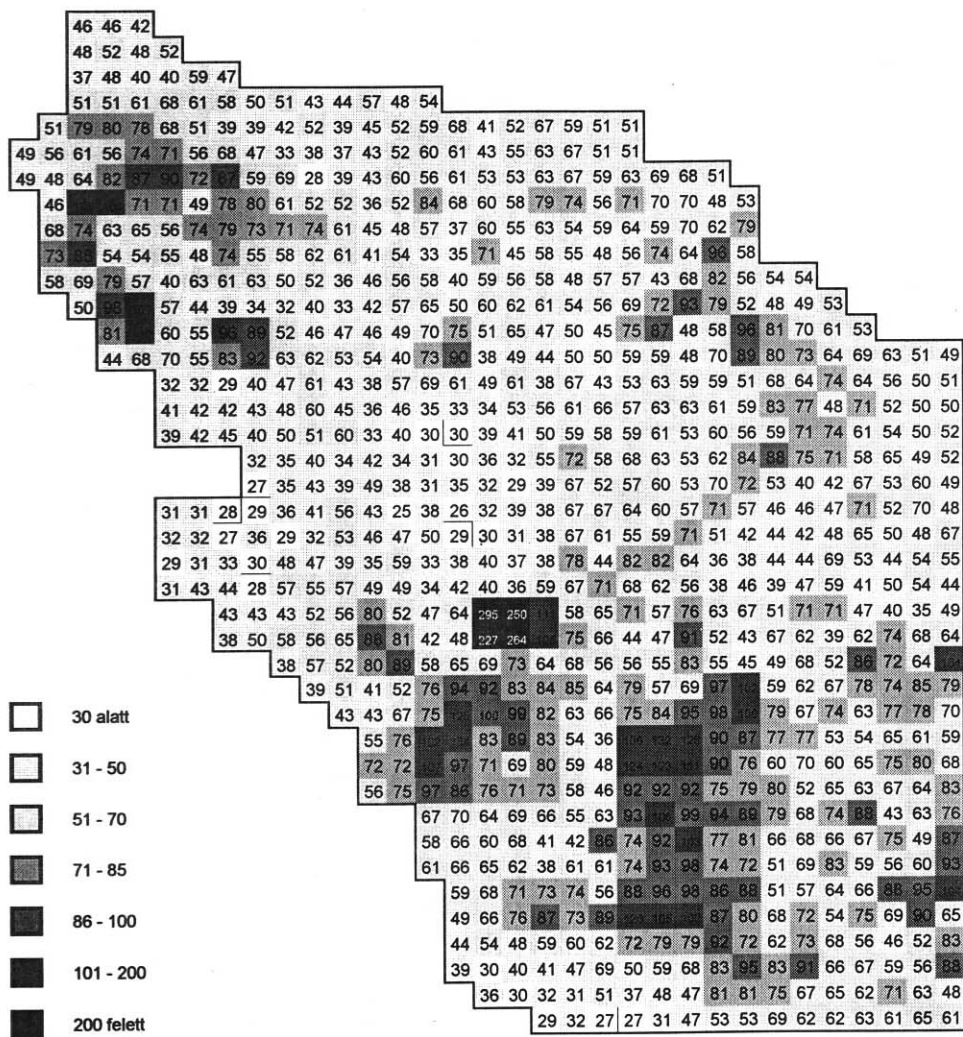
A harmadik lépésben a természeti és társadalmi adottságok összegzéséből rajzolódnak ki a *komplex turisztikai kiskörzetek*, amelyek többnyire követik a természeti alapon létrejött kiskörzetek elhelyezkedését, de a határok azokénál kevésbé élesek (4. ábra). Az

3. ábra. A társadalmi adottságok összesített értékelése (szerk.: GYURICZA L. 1997)
Cumulative assessment of social endowments (by GYURICZA, L. 1997)

összegző térkép bemutatja egyrészt a már kiépített turizmust, másrészt a ma még csak potenciálisan jelen lévő idegenforgalmi értékeket is.

Ennek alapján Nyugat-Zalában 4 kiskörzetet különíthetünk el. Adottságaik lehetővé teszik, hogy az egyes kiskörzetek önálló turisztikai karakterekkel jelenjenek meg, ugyanakkor egymást kiegészítve komplex turisztikai terméket hozzanak létre. Úgy vélem, hogy ezeket a kiskörzeteket indokolt lenne figyelembe venni a kistérségi szerveződések kialakításakor, ill. a vizsgálatok bizonyítják, hogy a kistérségek fejlesztésében a jelenleginél nagyobb szerepet kellene kapnia a turizmusnak.

4. ábra. Természeti és társadalmi tényezők összegzése (szerk.: GYURICZA L. 1997)
Integration of physical and social endowments (by GYURICZA, L. 1997)

A 4 kiskörzetet a következők:

1. *Tenke és Hetés*, ahol a Tenke-dombvidék természeti értékekben gazdag, a Hetés pedig az ember alkotta vonzerőkben – potenciálisan – ad bővebb kínálatot, s mint néprajzi tájra lehetne építeni az egész régió imázsát. A két eltérő jellegű terület találkozásában fekszik Lenti, az egész vizsgált térség legfőbb vonzó objektumával a termál- és gyógyfürdővel, ill. az egyetlen település, amely jelentősebb idegenforgalmi infrastruktúrával rendelkezik.

2. *Dél-Göcseji Bükk*táj, amelynek karakterét leginkább a természeti adottságok – változatos, tagolt domborzat, egészséges erdők (fajgazdag aljnövényzettel), védett természeti értékek – adják.

3. *Göcseji Fenyőrégió*, amely a legkevésbé kiépített kiskörzet. Főképpen a természeti adottságok kitűnőek, de kiaknázásuk még egyáltalán nem kezdődött el. Vizsgálataim alapján itt Lenti mellett (Szilvagy környékén) lenne célszerű egy újabb komplex gyógyfürdő-üdülő kiépítése, magas szintű balneológiai és fitness szolgáltatásokkal. Ehhez az adottságok kedvezőek (egész Nyugat-Zalában a legjobb minőségű – fürdők építésére alkalmas – vizet szolgáltató termálkutak, gyógyklimatikus hatású fenyvesek, horgász tavak, erdei kisvasút, kerékpárút lehetőségek stb.).

4. *Szentgyörgy-völgy környéke (Dél-Őrség)*, amelynek karakterét az ember alkotta vonzerők adják meg (őrségi fazekasság, műemléktemplomok, népi építészet). Emellett a védett természeti értékeket kell kiemelni (pl. Szentgyörgyvölgyi Tájvédelmi Körzet).

Az eredmények hasznosításának lehetőségei

A felvázolt vizsgálatok módszere – úgy vélem – lehetőséget adhat elsősorban olyan régiók idegenforgalmi szempontú értékeléséhez, adottságainak elemzéséhez, fejlettségének meghatározására, ahol nincs egy kiemelkedő nagy vonzó tényező, hanem sok apró vonzerőből tevődik össze a régió turisztikai értéke.

A turisztikai kiskörzetek kialakításának módszere más régiókban is használható. Az így kijelölt kiskörzetek a kistérségi szerveződések alapját adhatják. S az ennek alapján elvégzett vizsgálatok eredményei felhasználhatók az egyes önkormányzatok, ill. kistérségek idegenforgalmi fejlesztési terveiben.

IRODALOM

Állami Erdészeti Szolgálat Zalaegerszegi Igazgatósága, Zalaegerszeg 1997. évi adatai

BERÉNYI I. 1986. A települések természeti környezetének értékelése az idegenforgalom szempontjából. – Idegenforgalmi Közlemények 3. pp. 3–9.

FM Zala Megyei Hivatala, Zalaegerszeg 1997. évi adatai

GALAMBOS J. 1986. Táj- és környezeti adottságok értékének üdülési szempontú differenciálása. – Kézirat 25 p.

GÁLDIL. 1986. A Bükk természeti adottságainak idegenforgalmi földrajzi szempontú értékelése. – Földr. Közl. 34. 1–2. pp. 79–95.

GYURICZA, L. 1995. Landschaftspotenzial-Untersuchungen an der slowenischen Grenze, mit besonderer Hinsicht auf das Tourismus. Städte, Anziehungskrise, Grenzregionen. – Internationale Geographenkonferenz pp. 175–188.

GYURICZA L. 1996a. Szlovénia függetlenségének hatása Lentire és környékére. „Határon innen-határon túl” – Nemzetközi Földrajzi Tudományos Konferencia, Szeged, pp. 288–298.

GYURICZA L. 1996b. Tájhasznosítási lehetőségek a szlovén határ mentén. – Közlemények a JPTE TTK Természetföldrajzi Tanszékéről, Pécs, 14 p.

- GYURICZA L. 1997a. A szlovén-magyar határforgalom változása a kilencvenes években, s ennek hatása Nyugat-Zalára. – *Muratáj* 2. Lendava-Lendva, pp. 86–95.
- GYURICZA L. 1997b. Tájhasznosítási lehetőségek vizsgálata Nyugat-Zalában, különös tekintettel az idegenforgalomra. – *Kandidátusi értekezés*, Pécs, 150 p.
- HORTON, R. E. 1945. Erosional development of streams and their drainage basins, hydrophysical approach to quantitative morphology. – *Geol. Soc. A. Bull.* 56. pp. 275–370.
- KERTÉSZ Á. 1972. Matematikai-statisztikai módszerek alkalmazási lehetőségei a geomorfológiában a Tetves-árok és a Péli-völgy példáján. – *Földr. Ért.* 21. pp. 237–248.
- KERTÉSZ Á. 1976. A morfometrikus módszerek alkalmazása a geomorfológiai kutatásokban. – *Földr. Ért.* 25. pp. 131–145.
- KERTÉSZ Á. 1988. A Dunakanyar-hegyvidék természeti környezetpotenciáljának mezőgazdasági és idegenforgalmi szempontú értékelése. – *Elmélet-Módszer-Gyakorlat* 39. Budapest, 168 p.
- KIEMSTEDT, H. 1967. Zur Bewertung der Landschaft für die Erholung. – *Beiträge zur Landespflege*, Sonderh. 1.
- KÓRÓDI J. – SOMOGYI S. 1968. Idegenforgalmi földrajz I–II. – *Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó*, Budapest, 619 p.
- LENGYEL M. 1992. A turizmus általános elmélete. – *KIT*, Budapest, 212 p.
- LOVÁSZ GY. 1985. A lejtőkiettség térképezése (A domborzat helyi klimatikus minősítése). – *Földr. Ért.* 34. pp. 179–194.
- MAROSI S. 1980. Tájkutatói irányzatok, tájértékelés, tájtipológiai eredmények. – *Elmélet-Módszer-Gyakorlat* 35. MTA FKI Budapest, 286 p.
- MEZŐSI G. 1985. A természeti környezet potenciáljának felmérése a Sajó-Bódva-köze példáján. – *Elmélet-Módszer-Gyakorlat* 37. MTA FKI, Budapest, 201 p.
- MEZŐSI G. 1991. Kísérletek a táj esztétikai értékének meghatározására. – *Földr. Ért.* 40. pp. 251–265.
- PÉCSI M. 1972. A környezet komplex kutatásának földrajzi problémái. – *Földr. Közl.* 20. pp. 127–132.
- PÉCSI M. 1979. A földrajzi környezet új szemléletű értelmezése és értékelése. – *Földr. Közl.* 27. pp. 17–27.
- TANÁCS J. 1994. Összefoglaló tanulmány a Zala megye területén lévő 171 darab meddő szénhidrogénkutató fúrás termálenergia hasznosítási lehetőségéről I. kötet. – *MÁFI*, Budapest, 180 p.
- TÓBIÁS L. 1996. A magyarországi kisvasutak idegenforgalmi földrajzi adottságai. – *Elmélet-Módszer-Gyakorlat* 55. MTA FKI Budapest, 158 p.
- MOL-GEOTHERMIA PROJECT 1996. Az Andrásida-Nagylengyeli terület villamosáram-fejlesztési és fűtési célú geotermális fejlesztése. – *Krete Geothermal Consulting Ltd. Reykjavík, Izland és PORCIÓ Technical Development Entereprenning Ltd. Budapest*, 49 p.
- Zala Megyei Növényvédelmi és Agrokémiai Állomás, Zalaegerszeg 1992. évi adatai
- Zalai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság, Nagykanizsa 1993. évi adatai

TOURISTIC ASSESSMENT OF PHYSICAL AND SOCIAL ENDOWMENTS AND COMPLEX TOURISTIC MICROZONING: THE EXAMPLE OF WESTERN ZALA COUNTY

by *L. Gyuricza*

S u m m a r y

The paper aims at elaborating a – partly novel – method which allows the assessment of physical and social conditions from touristic aspect, presents the actual level and development of tourism and promotes the delineation of complex touristic microregions.

In the selection of the study area it was of decisive significance that the peripheral and previously economically backward Western Zala county along the Slovene border became – with the political changes and the independence of Slovenia – a frequented border region. As a consequence, new opportunities for landscape utilisation opened up and tourism could contribute to the economic development.

In the first stage of assessment physical endowments were assessed on grid maps with the help of numerical parameters and physical regions were delimited. To this end, the parameter scores of the particular physical conditions essential for touristic development were weighted and added. The individual parameters were attributed scores in value intervals and multiplied with the appropriate weight.

Overlaying the maps for individual parameters (altogether 16) at 1:100,000 scale (1x1 cm grid on the map), the values in corresponding cells were summed up (as it is customary in touristic assessment) and physical touristic microregions of individual character were identified. In the second stage a similar technique was applied for the assessment of social endowments for tourism.

The resulting output grid modifies the boundaries of microregions delimited on a physical basis, shows the level of tourism and marks attractions which exist only potentially. The parameters of social endowments (15 in total) were grouped into three categories: accessibility, receiving capacity and human attractions. Finally, through the integration of output grids for physical and for social endowments, complex touristic microregions were identified.

Translated by the author

(A cikk folytatása a 130. oldalról)

A rendszerváltozás új társadalmi és gazdasági folyamatokat indított el a volt szocialista országokban. A piacgazdaságra való áttérés, a szerkezet-átalakítás, a privatizáció, a külföldi tőke és multinacionális cégek megjelenése - gyakran jelentős társadalmi és regionális különbségeket létrehozva - folyamatosan átforgatta és átforgálja ezen országokat. A kötet következő fejezetében a rendszerváltozások néhány következményének egy németországi és három hazai elemzését találjuk.

Gerhard STIENS a megváltozott területhasznosítás jelenségeiről, mint az új területfejlesztési feltételek és programok következményeiről ír. Tanulmányában a volt NDK területén tapasztalható új urbanizációs folyamatokba, az új tartományok aktuális és jövőbeli területfejlesztési problémáiba vezeti be az olvasót.

A külföldi működőtőke befektetések hatását Magyarország regionális fejlődésére ENYEDI György elemzi a tőle megszokott célratrőről, magas színvonalon. Feltárja e befektetések nagyságát, célját, szerkezetét és jellegét, ezenkívül regionális megoszlásuk okait és következményeit is felvázolja. A szerző rendkívül fontos szerepet tulajdonít a külföldi befektetéseknek (pl. a privatizációban, a korszerű technológia, munkastílus elterjesztésében, gazdaságunk világgazdasági integrálódásában stb.), s bár ezek hozzájárultak a területi gazdasági egyenlőtlenségek erősödéséhez, a kormányzati és önkormányzati stratégiák átgondolásával és összehangolásával a lemaradt területek regionális fejlesztésébe is bevonhatók.

A privatizáció és a regionális egyenlőtlenségek kérdésével foglalkozik CSÉFALVAY Zoltán. Az 1990 és 1994 közötti időszak privatizációs politikáját, a privatizáció menetét, az új tulajdonosi struktúrájának és a vállalati privatizációnak a regionális különbségeit követhetjük végig a tanulmányban. Nem szabad azonban